

**QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB
CHIQUVCHILARINI KREDITLASH MEXANIZMINI
TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI**

Shamshetova Gulraushan Sarsenovna

Berdah nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar”

kafedrasi mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarini kreditlashning hozirgi holati tahlil qilinib, mavjud tizimiy muammolar aniqlanadi. Xorijiy davlatlar tajribasi asosida kreditlash mexanizmini takomillashtirishning institutsional, moliyaviy va raqamli yo'nalishlari bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: agrar kredit, kreditlash mexanizmi, fermer xo'jaligi, kredit skoring, foiz subsidiyasi, kredit tavakkalchiligi, raqamli moliya.

Qishloq xo'jaligi O'zbekiston iqtisodiyotining strategik tarmog'i bo'lib, YaIMning 27–30% ini tashkil etadi va ish bilan band aholining 25% dan ortig'ini qamrab oladi [1]. Biroq, tarmoqning moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi, xususan kreditlash mexanizmi, ishlab chiqaruvchilarning real ehtiyojlarini qondira olmayapti. Fermer va dehqon xo'jaliklarining atigi 18–22% i bank kreditlaridan foydalana olishi [2] — bu muammoning ko'lamini yaqqol ko'rsatadi.

Kreditlash mexanizmidagi tizimli muammolar nafaqat mahsulot hajmiga, balki fermerlarning investitsiya faolligiga, texnologiyalarni joriy etishga va pirovardida oziq-ovqat xavfsizligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu maqolada mazkur muammolarni bartaraf etishning ilmiy asoslangan yo'llari tahlil qilinadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda qishloq xo'jaligi kreditlashida bir qator tizimiy to'siqlar mavjud:

–garov talabi: tijorat banklari ko'chmas mulk yoki texnika garovini talab qiladi, ammo fermerlarning aksariyati davlat tasarrufidagi yerda ishlaganligi sababli bu talabni bajara olmaydi;

–foiz stavkalarining yuqoriligi: yillik 18–24% stavka ko'pchilik qishloq xo'jaligi tarmoqlari rentabelligi (8–15%) dan ikki barobar yuqori bo'lib, kredit olishni iqtisodiy jihatdan samarasiz qiladi;

–muddatlar muvofiq emasligi: banklar asosan 12–18 oylik qisqa muddatli kreditlar taqdim etsa, ko'p yillik ekinlar, irrigatsiya va mexanizatsiya 5–10 yillik moliyalashtirishni talab qiladi;

–hududiy qamrovning pastligi: tog'li va chekka tumanlarda moliyaviy infratuzilma amalda yo'q — bu hududlar kreditlash xizmatlaridan butunlay mahrum.

Muvaffaqiyatli islohotlar amalga oshirgan mamlakatlar tajribasi uchta umumiy tamoyilni ko'rsatadi: davlat kafolatlari orqali tavakkalchilikni taqsimlash, ixtisoslashtirilgan institutlar orqali yetkazib berish va raqamli texnologiyalar orqali xarajatlarni kamaytirish [3].

Hindistonning NABARD tizimi viloyat kooperativ banklari orqali mayda fermerlarni kreditlashni ta'minlab, 20 yil ichida qamrovni 3 baravarga oshirdi. Braziliyaning Pronaf dasturi davlat kafolatli subsidiyalashtirilgan kreditlar orqali 4,5 million kichik xo'jalikni moliyaviy xizmatlar bilan qamrab oldi [4]. O'zbekiston uchun ushbu tajribalar adaptatsiya qilingan model sifatida qo'llanishi mumkin.

Tadqiqot natijalari asosida kreditlash mexanizmini uch asosiy yo'nalishda takomillashtirish taklif etiladi.

1. Institutsional islohotlar.

Ixtisoslashtirilgan Agrar Kredit Fondini tashkil etish va kredit kafolat tizimini kengaytirish zarur. Fond tijorat banklari uchun qishloq xo'jaligi kreditlarining 50–

60% ini kafolatlashi, shu asosda garov talabini yumshatishi va foiz stavkasini subsidiyalashi lozim. Bundan tashqari, milliy agrar kredit byurosini yaratish — fermerlarning kredit tarixini shakllantirish va kelajakda garovsiz kreditlash imkoniyatini beradi.

2. Moliyaviy instrumentlarni diversifikatsiyalash.

Qishloq xo'jaligi varantlari (hosilni garovga qo'yish) mexanizmini qonunchilikda mustahkamlash va amaliyotga joriy etish eng samarali yechimlardan biridir. Bu orqali fermerlar yig'ilgan mahsulotini garov sifatida qo'yib, qiymatining 60–70% i miqdorida kredit olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Parallel ravishda, agrar sug'urta bilan kreditlashni integratsiyalash — ya'ni kreditni olish shartlaridan biri sifatida ekinlarni sug'urta qilishni talab etish — bank tavakkalchiligini sezilarli kamaytiradi.

3. Raqamli transformatsiya.

Agrar kredit scoring tizimini joriy etish — fermerning yer maydoni, mahsulot turi, tarixiy hosildorlik va bozor narxlari asosida avtomatik kredit baholash modeli — hujjatlar tayyorlash xarajati va vaqtini 70% gacha qisqartirishi mumkin [5]. Satellite monitoring texnologiyalari asosida hosilni oldindan baholash esa kredit limitini ob'ektiv belgilash imkonini beradi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarini kreditlash mexanizmidagi muammolar tizimli xarakter kasb etgan bo'lib, ularni hal etish uchun bir vaqtda institutsional, moliyaviy va texnologik o'zgarishlar talab etiladi. Taklif etilgan chora-tadbirlar fermerlarning kredit resurslariga kirish imkoniyatini 40–60% ga oshirish, shu asosda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini kengaytirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu yo'nalishlar O'zbekiston Respublikasining 2030 yilgacha agrar rivojlanish strategiyasi bilan to'liq mos keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat. — Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobot. — Toshkent, 2023.
3. FAO. Agricultural Finance and Credit Infrastructure in Transition Countries. — Rome, 2022.
4. World Bank. Agricultural Finance in Emerging Markets: Experience and Lessons. — Washington, 2022.
5. ADB. Digital Finance for Agricultural Value Chains in Central Asia. — Manila, 2023.

